

Rezultati Drugoga svjetskog rata i njemu analognih sukoba ne mogu se promijeniti – poznato je tko su bili pobjednici, a tko je poražen – ali se tu pribjegava izravnoj revalorizaciji sukobljenih strana: rat je završio kako je već završio, ali tragedija je što nije pobijedila ona druga strana. Iako ta koncepcija ima svoje zagovornike i u Hrvatskoj i u Srbiji, ona je bazično oblikovana na Zapadu. U tom se smislu u Njemačkoj formiraju revizionističke škole, koje su posvećene preispitivanju uzroka i karaktera Drugoga (pa i Prvoga) svjetskog rata, te potpunom ili bar djelomičnom rehabilitiranju nacionalsocijalizma, relativiziranju ili čak i nijekanju razmjera ratnih zločina Wehrmachta u ratu, kao i holokausta, itd.

Naslov sugerira da je tu riječ o dvije različite strategije historijskog revizionizma. No, ne radi se tek o strategijama, već i o neč dvije međusobno različite koncepcije revidiranja slike o prošlosti. No, najprije treba definirati pojam *historijski revizionizam*, omogućuju pojavu nečega takvoga. Pojam označava prevrednovanje bitnih zbivanja u odnosu na nedavnu prošlost, a u užem s prevrednovanje sudionika u nekom recentnom građanskom ratu, internom sukobu ili međunarodnom ratnom sukobu čiji su ak vrijednosnim orijentacijama, kao i u prevrednovanju rezultata odnosnog rata; pri tom se u pravilu friziraju (a nerijetko i falsifi ustanovljive činjenice o zbivanjima koja su predmet revizije. Revizionizam se dakle odnosi na interpretaciju i valorizaciju suk oblika nasilnih sukoba, već samo onih koji se ne zasnivaju isključivo na pragmatičnim interesima nego se temelje i/ili opravda vrijednostima, pogledima na svijet, antropologijskim koncepcijama i vizijama poželjne budućnosti.

Dvije koncepcije i njima primjerene dvije strategije historijskog revizionizma mogu se imenovati kao *(neo)frankistička* i kao *r strategija*. Postavlja se pitanje po čemu se razlikuje frankistički (i neofrankistički) od neofašističkog odnosno neonacističkog p

Prvi pristup dobio je ime po Franciscu Francu, predvodniku oružane pobune protiv Španjolske republike 1936. i potom (od po njegove smrti) *caudillo* obnovljene monarhije. Naziv *caudillo*, vođa ili ratni vođa, titulu koja je ekvivalentna njemačkom term Franco je očigledno preuzeo iz latinoameričke historije, gdje je zabilježen niz diktatora koji su u raznim zemljama (najviše u *l nazivom. Nakon što je pobijedio u građanskom ratu Franco je proglasio "nacionalnu pomirbu" svih Španjolaca (koja je onda d protiv svih onih koji se nisu pomirili s njegovom autoritarnom – djelomice i totalitarnom – diktaturom), što je dobilo svoj siml pripadnika suprotstavljenih strana u zajedničkoj grobnici u Dolini palih, Valle de los Caidos. Tu se ne radi o reviziji rezultata ; konstatiranju njegovih rezultata: pobjede falangista nad republikancima. Pri tom pobjednici udjeljuju milost poraženima i post pomirene španjolske nacije. Naravno, zaobiđeno je pitanje što je s onima kojima je tu oduzet etnički identitet, s Baskima, Kata koji se nisu osjećali pripadnicima unitarne španjolske nacije, ali su nakon smrti mimo svoje volje uračunati među, u smrti pon*

PRESAĐIVANJE U HRVATSKU: Taj frankistički model posthumne pomirbe izravno je u svojoj verziji revizije prošlosti p indicija da je Tuđman ideju o pomirbi suprotstavljenih strana u Drugom svjetskom ratu preuzeo od Vjekoslava Maksa Luburic Španjolskoj među hrvatskim emigrantima propagirao nužnost pomirbe svih Hrvata. Ideja "nacionalne pomirbe" elaborirana je mogu rekonstruirati na osnovi za ovu problematiku ključnih Tuđmanovih djela. U prvom su redu to knjige *Bespuća povijesne samostalnu Hrvatsku* (1995) i *Usudbene povjestice* (1995). U javnosti nije s oduševljenjem bio dočekan njegov prijedlog da se kosti partizana i pripadnika ustašokodomborskih snaga, a valja reći da su otpori dolazili s obje strane, i sa strane onih koji su odnosno antifašističkoj tradiciji kao i s filoustaške strane, pa stoga ta ideja nije realizirana za Tuđmanova života, ali još i dana: tako iz Hrvatske biskupske konferencije potekla inicijativa da se stvori "svehrvatski grob" pokraj Crkve sv. Marka na Udbini, neidentificiranih žrtava iz Drugoga svjetskog rata.

Osnovna razlika između Francova pomirenja republikanaca i falangista na jednoj, te Tuđmanove ideje pomirenja partizana i u tomu što se u prvom slučaju ne radi o reviziji, jer jasno je tko je u španjolskom građanskom ratu pobijedio a tko je doživio por

slučaju riječ o reviziji rezultata Drugoga svjetskog rata, ali ne tako da bi se međusobno zamijenile uloge pobjednika i poraženi zanjekati jednoznačno utvrđena činjenica da je Drugi svjetski rat završen pobjedom antifašističke koalicije (u konkretnom slu Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije) i porazom nacifašističke osovine (u konkretnom slučaju: porazom oružanih snaga I Hrvatske), nego prevrednovanjem karaktera samoga rata. Riječ je o vrednovanju antifašističko-ustaškog sukoba kao tragičnog međunarodnom konstelacijom. Za razliku od onih koji su skloni da Hrvate koji su sudjelovali u ustanku protiv kvislinške tvor izdajnicima (a pogotovo od onih koji takvo vrednovanje utemeljuju na pozitivnom vrednovanju nacifašističke koalicije i jednc antifašističke koalicije na globalnom planu), Tuđman je kao nekadašnji partizan odbijao da hrvatske antifašiste – ukoliko su H protuhrvatskim elementima, ali i da jednoznačno negativno vrednuje Pavelićevu tvorevinu. U kvislinškoj je državi vidio i jedr vjekovnoga hrvatskog sna o samostalnoj državi, ali u tragičnom kontekstu nužnog odabira one strane u svjetskom sukobu koja možda najbolje ilustrira izjava jednoga od najbližih Tuđmanovih suradnika, Andrije Hebranga mlađega, inače sina istoimenog saveznog ministra (koji je nakon Rezolucije IB-a uhapšen pod optužbom da radi za Staljina). Govoreći o svom ocu i Maksu L poznatog zapovjednika Jasenovca tvrdi da se unatoč pogrešnoj (ustaškoj) stranci čije su metode bile fašističke, Luburić "nikad imao je svoju viziju Hrvatske i za njega je to bio jedini pravi put", te dodaje: "I moj je otac imao svoju viziju; njegov ga je put antifašističkoj akciji." Dakle, prema Hebrangu je između ustaša i hrvatskih partizana vladala – unatoč tragičnom nesporazumu državotvorne ideje.

Razrješenje toga *tragičnog nesporazuma* između hrvatskih kvislinga i hrvatskih antifašista omogućeno je tek uspostavom sam je došlo tek u okviru procesa raspada SFRJ. Republika Hrvatska, uspostavljena i međunarodno priznata u razdoblju od 1990. c odredbom temelji (i) na antifašističkoj borbi u Drugom svjetskom ratu, što je simbolički potvrđeno proglašenjem 22. lipnja, da partizanski odred u šumi Brezovica kraj Siska, državnim praznikom pod imenom Dan antifašističke borbe. Tim je državnim p Dan ustanka naroda Hrvatske 27. srpnja, kojim se obilježavao ustanak u Srbu (budući da su taj ustanak podigli lički Srbi, on s svehrvatskog pomirenja, te je, dapače, označen kao četnički ili "četničko-komunistički" ustanak. Nova, po definiciji demokrat europski antifašistički legitimitet iz hrvatskoga partizanskog pokreta u Drugom svjetskom ratu (očišćenoga od pripadajućeg k jedna ondašnja parola, ona o "oružanom bratstvu hrvatskog i srpskog naroda"). S druge strane, takva dekontekstualizacija hrv: Drugom svjetskom ratu omogućuje Tuđmanu oblikovanje nove sinteze, idealna posthumnog pomirenja svih Hrvata koji su se suprotstavljenim stranama, a istinu čijega antitetičkog zalaganja za Hrvatsku ozbiljuje uspostava Republike Hrvatske (što se n izjednačavanju prava preživjelih pripadnika svih oružanih formacija iz Drugoga svjetskog rata). Time se kvislinška tvorevina rehabilitira se, naime, njezin kvislinški karakter, nego samo njezina temeljna državotvorna ideja koju ona, uslijed međunarodn realizirati u valjanom i održivom obliku. Dakle, pomirba partizana i ustaša temelji se na njihovoj zajedničkoj pripadnosti hrva zajedničkoj državotvornosti. Naravno, otvoreno je pitanje koliko je hrvatska državotvorna ideja zbiljski bila prisutna među hrv je ona naknadno pripisana, bilo iz razloga friziranja pojedinih biografija, bilo pak iz razloga determiniranih htijenjem da se (m temelju fikcije) uspostavi etnička homogenizacija.

PRESADIVANJE U SRBIJU: Uočava se sličnost s dominantnim tipom historijskog revizionizma u Srbiji. Ponajprije upada kojoj su se za vrijeme Drugoga svjetskog rata i njemačke okupacije Srbije uslijed tragičnog nesporazuma sukobila dva antifaš onaj četnički. Slika prošlosti, posebno slika razdoblja njemačke okupacije Srbije od 1941. do 1944. godine drastično je revidir inzistiranja na antifašističkom karakteru Ravnogorskog pokreta. Revidirana interpretacija Drugoga svjetskog rata postala je i s udžbenicima, što je rezultiralo i kontroverznim pokušajem izjednačavanja materijalnih prava nekadašnjih partizana i ravnogor započeo je prema zagovornicima nacionalnog pomirenja (ali i prema onima koji zastupaju drugi tip historijskog revizionizma) Srbina": naime do 2009. godine u Srbiji se kao Dan ustanka obilježavao 7. srpanj, datum kada je 1941. jedan od pokretača ant Žikica Jovanović Španac predvodio u Beloj Crkvi kod Krupnja partizanski napad na žandare u službi kvislinškog režima te ub još jedan žandar). Među onima koji partizanski početak ustanka u Srbiji drže tragičnim nesporazumom te inzistiraju na dva ra sukobljena") antifašistička pokreta izrazito je prisutno nastojanje da se uspostavi posthumno pomirenje svih Srba, uključujući bilo kao pripadnici kvislinškog aparata vlade Milana Nedića, bilo kao pripadnici fašističkih formacija Dimitrija Ljotića. Oni si su htjeli dobro svome narodu (da ga spase od okupatorske represije itd.), te ih stoga treba prihvatiti u posthumnom pomirenju. pomirenju mjesta i za one antifašiste koji nisu ujedno bili i srpski nacionalisti. A zanimljivo je da neki zagovornici ove sumnje neonacističkog "Nacionalnog stroja", koji se pojavio početkom ovoga milenija, nikad nije bilo fašizma.

Time već prelazimo na teren druge koncepcije i druge strategije historijskog revizionizma. Rezultati Drugoga svjetskog rata i se promijeniti (poznato je tko su bili pobjednici, a tko je poražen), ali se tu pribjegava izravnoj revalorizaciji sukobljenih stran završio, ali tragedija je što nije pobijedila ona druga strana. Iako ta koncepcija ima svoje zagovornike i u Hrvatskoj i u Srbiji (: pokazatelja da postaje dominantnom strategijom historijskog revizionizma s tendencijom potpunog marginaliziranja neofranki oblikovana na Zapadu. U tom se smislu u Njemačkoj formiraju revizionističke škole, koje su posvećene preispitivanju uzroka svjetskog rata, te potpunom ili bar djelomičnom rehabilitiranju nacionalsocijalizma, relativiziranju ili čak i nijekanju razmjera ratu, kao i holokausta, itd. Najpoznatiji je njemački zastupnik revizionizma Ernst Nolte, a uz njega vrijedi spomenuti Michaela:

Andreas Hillgruber. Pojava revizionizma izazvala je 1986. opsežnu raspravu, u kojoj su filozof Jürgen Habermas, izdavač R (Hans Mommsen, Joachim Fest, Eberhard Jäckel i drugi) osporili opravdanost revidiranja nacističkog režima i oslobođanja Tr Drugi svjetski rat.

Premda je njemački historijski revizionizam najpoznatiji, ta pojava nipošto nije ograničena na Njemačku. Pokušaji izravne rev strana u Drugom svjetskom ratu bilježe se u nizu zemalja, uključujući i francuske pokušaje relativizirajućeg revidiranja kolab okupacije i u razdoblju višijevske vlade na čelu s maršalom Pétainom te, primjerice, norveške reinterpretacije uloge Quislinga vlade. Revizionizam u Norveškoj vezuje se uz Institut za norvešku okupacijsku povijest, gdje se razumijevanje za norveški ko Vidkunom Quislingom, kao i za njemačku okupaciju Norveške za vrijeme Drugoga svjetskog rata značajnim dijelom temelji r Quislingovu je ulogu pozitivno vrednovao i britanski autor Ralph Hewins.

ZLO KORENJE I NACIONALNO LUDILO: Zanimljivo je da se prema mišljenju Domenica Losurda počeci historijskog r Burkeovoj ocjeni Francuske revolucije 1791. godine. U korijenu prevrednovanja strana koje su se sukobile u Drugom svjetsko pravilu) leži i negativno vrednovanje prosvjetiteljstva, a posebno Francuske revolucije (što se može pokazati već i na primjeri francuskom integralnom nacionalizmu koncem 19. i početkom 20. stoljeća, kao i u njemačkom mladokonzervativizmu u peric duhom dominira negativno vrednovanje moderne (pri čemu je na posebnom udaru njezin sekularizacijski karakter) i žaljenje r organske zajednice, na temelju čega se tu oblikuju ideje o potrebi obnove izgubljena organskog poretka. Ideje oblikovane u ok značajnoj su mjeri utjecale na profiliranje talijanskog fašizma i španjolskog falangizma, dok su koncepcije njemačkog mladok mjeri utjecale na stvaranje njemačkog nacionalsocijalizma.

U historijskom revizionizmu našeg vremena, koji se idejno u značajnoj mjeri temelji na spomenutoj tradiciji ranoga 20. stolje transformira u nadu da ishod Drugoga svjetskog rata ne predstavlja definitivni poraz ideje totalitarne nacionalne (i/ili rasne) d organske zajednice. Sve to važi i za današnji historijski revizionizam u Hrvatskoj i Srbiji (pa i u drugim postjugoslavenskim z postsocijalističkim državama, primjerice u Ruskoj Federaciji, gdje se u krugovima radikalne desnice iskazuje žaljenje što su S protiv njemačkih nacista, te se taj sukob srodnih ideologija i poredaka doživljava kao tragičan nesporazum). Tako se ova neon historijskog revizionizma u Hrvatskoj (gdje se ona konkretno profilira kao neoustaški revizionizam) kondenzira u priznavanje pokreta, koja se sastoji u njegovu svrstavanju uz poraženu stranu u Drugom svjetskom ratu (pri čemu se, nerijetko, ta poražen: eksplicitno ili makar implicitno, vidi kao strana koja je načelno bila u pravu). Izričita je u svakom slučaju relativizacija (Jasen represijom nad Hrvatima u razdoblju Kraljevine Jugoslavije, partizanski zločini nadmašuju ili čak izrazito nadmašuju ustaške prostor za ono čemu su pojedini autori koji afirmiraju ovu vrstu revizionizma jednoznačno skloni: za pozitivno vrednovanje u:

Slično je i s tim tipom revizionizma u Srbiji, koji kulminira u revalorizaciji lika i djela predvodnika autentičnoga fašističkog p utemeljitelja Zbora. Tako se u predgovoru Ljotićevim sabranim delima (2001) veoma indikativno i posve u skladu s francuski revizionizma, među ostalim naglašava kako su posljednja dva stoljeća vladavine individualizma i liberalizma zamaglila istinu "svetosavskog bića srpskog naroda", te da je upravo u Ljotićevim idejama sadržan put koji vodi do oslobođanja od magle moć rehabilitacije predsjednika kvislinške vlade Milana Nedića, tu je na djelu i jasna intencija da se – za razliku od neofrankističke ispostavlja tek kao otvaranje prostora za nastup neofašističke/neonacističke koncepcije) – od "dva antifašistička pokreta" afirm poražen, četnički pokret, a da se onaj drugi, partizanski, označi kao izdajnički. A da u motivacijskom korijenu tog revizionizm raskida s emancipatorskom tradicijom možda najbolje ilustrira usud lika i djela Dositeja Obradovića u intelektualnim i ideolog njeguje radikalni revizionizam. Tako se u *Žitijima svetih* Justina Popovića može naći i: "U Smirni je učio i naš Dositej Obrad Nikodima, koji je tražeći znanja i prosvjetljenja sebi i svom narodu, prošao gluv i nem pored Sv. Gore i njene mudrosti. Zato si 'otrovnoga pića' (Njegoš). Blagodareći 'dositejevštini' njegov narod se potuca po stranputicama već više od stoleća, zaboravi učenih pretstavnika svetogorsko Svetosavlje i ostavši nedotaknut duhom sv. Koljivara." Slično hrvatskoj (ali i njemačkoj, itd.) kao kriterij postavlja pripadnost nacionalno-metafizički pojmljenom konceptu homogenizirane nacionalne zajednice. Izdajnici

Ispostavlja se, naposljetku, da su dvije strategije historijskog revizionizma tek prividno antitetične te samo djelomice kompatil služi, čini se, samo za otvaranje prostora radikalnom revizionizmu, onom koji u konačnici smjera ukidanju svega onoga eman dva stoljeća donijela čovječanstvu.

(Autor je profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Tekst je napisan za zbornik "Preispitivanje prošlosti i istorijski revizioniz Španskog građanskog rata i Drugog svetskog rata na prostoru Jugoslavije"; skraćenja i oprema su redakcijski)

